

De natuur voorbij, biodiversiteit als economisch goed

Speech Voorjaarsforum Natuurmonumenten

21 April, 2010-04-09

Locatie: Beatrix Theater Utrecht

Openingspresentatie 9.45-10.05

Intro

Slide 1: De Biodiversiteit staat wereldwijd zwaar onder druk

- Regenwouden verdwijnen in hoog tempo, oceanen worden leeggevist, rode lijsten worden langer en langer.
- We weten allemaal dat deze ramp zich momenteel voltrekt, maar het lijkt ons niet te raken. We hebben in deze tijd van economische crisis belangrijker zaken aan het hoofd.
- Het is echter zonneklaar dat dit een kortzichtige benadering is.
- Officiële rapporten als de Duurzaamheidsmonitor van de gezamenlijke Planbureau's geven aan dat het verlies aan biodiversiteit over de gehele wereld, naast de klimaatverandering, de belangrijkste bedreiging vormt van onze toekomstige welvaart en ons welzijn.

Slide 2: Ecologische voetafdruk oa import hout

- Het cynische daarbij is dat we door onze grote ecologische voetafdruk flink bijdragen aan deze mondiale problemen, maar dat het toch vooral de allerarmsten in ontwikkelingslanden zijn die er direct door geraakt worden. Vooralsnog wentelen we de problemen af, maar de grenzen daarvan komen in zicht.

Slide 3: problemen aanpakken

- Het aanpakken van de mondiale problemen is dus zowel een zaak van welbegrepen eigenbelang als van onze verantwoordelijkheid nemen.
- Daarbij moeten we ons realiseren dat de oorzaken van deze mondiale problemen diep zitten. Ze hebben te maken met onze manier van leven en de manier waarop we onze economie hebben ingericht.

Slide 4: Natuurbeleid ná de crisis

- Het natuurbeleid ná de crisis vraagt dus om het verbinden van nationaal beleid met de internationale context. Met maatregelen die biodiversiteit in het hart van ons economisch systeem plaatsen.
- Dat is ingrijpend, maar ik ben ervan overtuigd dat het kan en dat de tijd er rijp voor is, zeker ook in Nederland.

Draagvlak voor verandering

Slide 5: De tijd is rijp

- De voorwaarden voor verandering zijn relatief gunstig. Dat optimisme baseer ik op een aantal punten.
- Ten eerste op het gegeven dat het milieubewustzijn in Nederland groot is; 95% van de Nederlanders vindt de natuur tamelijk of heel belangrijk.¹
- Dat vertaalt zich in het grote ledental van organisaties als Natuurmonumenten en in een relatief groot areaal beschermd gebied in dit dichtbevolkte land. Natuurmonumenten heeft aan de basis heeft gestaan van dit poldersucces. Dat is niet alleen een felicitatie waard, maar is ook belangrijk als basis voor de veranderingen die nodig zijn.
- Een tweede reden voor optimisme is dat er inmiddels een sterk toenemend besef is dat de crises waar we nu in verzeild zijn geraakt een onderling verband hebben en dus ook in samenhang moeten worden opgelost..
- Dat besef is er zeker ook in het bedrijfsleven. Men is zich bewust van het feit dat natuurlijke hulpbronnen opraken en dat we afsteveneren op nieuwe instabiliteit in de economie als we niet sterker gaan inzetten op duurzaamheid.
- Men is zich in het bedrijfsleven bovendien bewust van het feit dat deze periode ook kansen biedt voor innovaties. Innovaties die de druk op het milieu en de schaarse natuurlijke hulpbronnen helpen verminderen.

Slide 6: De 6^e Innovatiegolf

- Men spreekt in dit verband veel van een 6^e innovatiegolf, volgend op eerdere revoluties zoals die bij de uitvinding van de stoommachine en de ICT eind vorige eeuw.
- Daarbij geldt dat Nederland qua kennis en qua typen bedrijven goed is toegerust voor innovaties juist op terreinen die er voor de biodiversiteit toe doen, zoals op het gebied van de ecologie, waterbeheersing, ruimtelijke ordening, landbouw en industrie.

---

¹ TNS NIPO "De Nederlander en de Natuur", september 2009°

Appél op de politiek

- Vanuit deze achtergrond heeft een grote groep CEOs al bij de vorige verkiezingen een appél op de overheid heeft gedaan om meer aandacht te besteden aan milieu en duurzaamheid.
- De Taskforce Biodiversiteit en Natuurlijke Hulpbronnen, waarin diverse captains of industry zitten, is hieruit voortgekomen. Zij doet nu op haar beurt een beroep op de politiek om behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit hoger op de politieke agenda te zetten. We hebben onlangs een brief aan de politieke partijen gestuurd, waarin we een slag verder gaan dan de CEOs indertijd en een serie concrete suggesties doen, waarover we binnenkort een politiek debat organiseren. De informatie kunt u vinden op de website taskforcebiodiversiteit.nl
- Deze ontwikkeling laat zien dat er een breed draagvlak in de maatschappij aan het ontstaan is voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit. Daarmee ontstaat een veel krachtiger beweging dan die vanuit traditionele de natuurbescherming.
- Laat er geen misverstand over bestaan: natuur beschermen om haar schoonheid zal altijd een primaire inspiratiebron blijven. En het is een kwestie van beschaving om in een rijk land als Nederland de natuur adequaat te beschermen. Maar natuur om de natuur is niet langer voldoende. We zullen biodiversiteit ook moeten gaan waarderen als economisch goed en daar naar handelen, vandaar de titel van mijn bijdrage.

Slide 7: Biodiversiteit als economisch goed

- Gelukkig is er de laatste tijd toenemende aandacht voor het economisch aspect van biodiversiteit.
- De internationale studie “The Economics of Ecosystems and Biodiversity” (TEEB) is daar het levende voorbeeld van. De studie, waaraan ook de Nederland bijdraagt, vindt plaats op initiatief van de G8.
- TEEB beveelt aan om de waarde van biodiversiteit beter in beeld te brengen, om economische instrumenten in zetten om die waarden te beschermen en om te investeren in ecologische infrastructuur.

Slide 8: De Waarde van biodiversiteit

- DE TEEB studie geeft tal van voorbeelden van de waarde. Zo wordt genoemd dat sommige bedrijfstakken sterk afhankelijk zijn van de natuur, zoals de farmaceutische industrie waar jaarlijks 640 mld dollar in omgaat. Ook de biotechnologie is sterk afhankelijk van natuurlijke hulpbronnen en hetzelfde geldt voor de landbouw. Daar speelt oa het gebruik van wilde variëteiten van voedingsgewassen in de veredeling en ook dat is een miljardenmarkt. Een mooi voorbeeld vanuit de landbouw is ook de bestuiving van cultuurgewassen door wilde soorten. Koffieplantages in Costa Rica die in de nabijheid van bossen liggen, produceren 20% meer dankzij vleermuizen uit het bos die voor bestuiving zorgen.
- Natuurlijk zijn er bij dit soort voorbeelden allerlei kanttekeningen te plaatsen, maar het punt is dat het belangrijk is meer aandacht te besteden aan de maatschappelijke baten van de natuur.

Slide 9: Economische instrumenten

- TEEB beveelt aan economische instrumenten beter af te stemmen op het beslag dat wordt gelegd op de natuurlijke hulpbronnen. Men doet voorstellen die variëren van het aanpassen van macro/economische indicatoren als het Bruto Nationaal Product tot het aanpassen van de discontovoet, het afschaffen van perverse subsidies, het vergroenen van belastingstelsel en het beprijzen van milieudiensten die tot nu toe gratis zijn.
- Een voorbeeld van dat laatste is REDD, een betalingsmechanisme dat is ontwikkeld in het kader van een nieuw klimaatverdrag en dat is bedoeld om te betalen voor de CO2 die in tropische bossen wordt vastgelegd. Op al deze punten zijn maatregelen nodig. De Taskforce doet daar ook specifieke aanbevelingen voor.
- Een derde lijn van aanbevelingen van TEEB betreft het investeren in beschermde gebieden en ecologische netwerken. Dat houdt dezer dagen de gemoederen aardig bezig en mag zeker in deze zaal op belangstelling rekenen neem ik aan en daar wil ik nu even iets dieper op ingaan.

De Ecologische Hoofdstructuur, succesvol hoofdijndossier

Slide 10: EHS succesvol, hoe nu verder?

- Nederland is voorloper op het gebied van ecologische netwerken. Uit studies blijkt dat de Ecologische Hoofdstructuur er in belangrijke mate toe heeft bijgedragen dat het verlies aan biodiversiteit in ons land is afgeremd.

- Het wordt dan ook beschouwd als een succesvol concept dat moet worden voortgezet. Dat is ook de conclusie van de recente rapporten over de toekomst van het natuurbeleid. Ik heb het dan over het Interdepartementaal Beleids Onderzoek Natuur (IBO) en de Brede Heroverweging Leefomgeving en Natuur. Het vormt ook het uitgangspunt van de verkiezingsprogramma's van vrijwel alle politieke partijen en dat is mooi.
- Tegelijkertijd is het duidelijk dat het noodzakelijk is nog eens kritisch te kijken naar het EHS beleid en het daaraan verbonden Natura 2000 beleid vanwege vragen over de doelmatigheid, financiën en draagvlak.

Slide 11: Achteruitgang Rode Lijst soorten

- Wat betreft doelmatigheid kan worden vastgesteld dat de EHS er weliswaar toe heeft bijgedragen dat de achteruitgang van soorten is afgenomen, maar tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat vooral de zeldzame rode lijst soorten nog steeds achteruitgaan. Het is dan ook belangrijk dat wordt geïnvesteerd in afronding van de EHS.
- Dat staat echter op gespannen voet met de zoektocht naar besparingen op de rijksuitgaven. De opgave voor de Brede Heroverweging is om een besparing te vinden van 20% op de natuur- en leefomgevingbegroting. En dat terwijl er bij voortzetting van de huidige begroting al een miljarden tekort ontstaat voor afronding van de EHS.

Slide 12: Oplossingsrichtingen

- Beide studies staan dan ook in het teken van het verbeteren van de doelmatigheid en het zoeken naar mogelijkheden om kosten te besparen op de rijksbegroting. Men zoekt het daarbij vooral in verbeteringen op het vlak van de uitvoering en, op termijn, van de vormgeving van de EHS.

Slide 13: Vormgeving van de EHS

- Het IBO komt tot de conclusie dat er mogelijkheden zijn om de kostenefficiëntie van de EHS te verhogen door een robuustere vormgeving en een sterkere focus op de internationale betekenis van de Nederlandse natuur. Ook in de heroverweging is dit één van de varianten.
- Ik onderschrijf het belang van het robuuster maken van de EHS, maar wil een kanttekening plaatsen bij hetgeen gezegd wordt over een sterkere focus op internationale betekenis.

Slide 14: Kruipende moerasweegbree

- Meer focus op de internationale betekenis van de natuur in Nederland hoeft niet automatisch te betekenen dat er meer gewicht moet worden toegekend aan de natuur in Laag Nederland, bijvoorbeeld door te kiezen voor de Deltanatuur. Het is duidelijk dat Nederland trots kan zijn op zijn moerassen en zijn grote populaties bijzondere moerasvogels in laag Nederland. Die hebben inderdaad grote betekenis voor populaties in omliggende landen. Maar wij hebben in Nederland ook bijzondere soorten die wat minder tot de verbeelding spreken, zoals de Kruipende moerasweegbree. Ook die hebben een grote internationale betekenis en ook daarvoor hebben we internationale verantwoordelijkheid. Maar die lijken buiten de boot te vallen als gekozen wordt voor de Deltanatuur. Laten we dus uitkijken met het verleggen van de koers van het beleid als daar niet een gedegen ecologische analyse onder zit. Gelukkig wordt dit ook in het Heroverwegingsrapport gesignaleerd.

Slide 15: Verbetering uitvoering

- Zowel het IBO als het Heroverwegingsrapport ziet op korte termijn mogelijkheden voor kostenbesparing en versterking van draagvlak door het aanpassen van de uitvoering. Met als belangrijke elementen: efficiëntere aansturing, het aanboren van alternatieve financieringsbronnen en herziening van de wet- en regelgeving. De voorstellen die gedaan worden geven tal van goede aanknopingspunten, maar hierbij ook een enkele kanttekening.
- De wet/ en regelgeving wordt als technocratisch aangemerkt mn waar het Natura 2000 betreft. Daar valt zeker het een en ander aan te verbeteren en dat zal ongetwijfeld bijdragen aan het versterken van het draagvlak en het terugdringen van de kosten. Maar het is ook goed om vast te stellen dat het niet zozeer het instrument is dat aanpassing behoeft, als wel de manier waarop we dat instrument toepassen. De Natura 2000 regels laten op zich een goede afweging tussen ecologische en economische aspecten toe, zoals ook Barosso onlangs in zijn brief aan Balkenende heeft aangegeven. Maar het is en blijft natuurlijk een instrument dat is gericht op bescherming van ecologische waarden en dat geeft beperkingen.
- Welke beperkingen dat zijn hangt af van de doelen. Natura 2000 vergt dat per gebied wordt vastgelegd wat de te beschermen waarden zijn, inclusief de soorten die daarbij horen. Het IBO bepleit een meer dynamische benadering die minder gericht is het bevriezen van de huidige toestand. Ook in de recente krante-artikelen wordt zo'n benadering bepleit.
- Dat lijkt mij verstandig, je zult de doelen moeten aanpassen aan veranderende natuurlijke omstandigheden. Maar ook in zo'n meer dynamische benadering vormen soorten de uiteindelijke toetssteen van het succes of falen van het nationale beleid. Soorten kun je zien, je kunt ze tellen en, niet te vergeten, je kunt ze aaien. Bij een soort is het simpel, als die is uitgestorven is het einde verhaal.

Daarom zijn soorten ook zeer krachtig in de communicatie, denk aan blauwvintonijn en pandabeer. Het mag dan ook niet zo zijn dat het pleidooi om minder te sturen op soorten ontaardt in het sturen op processen zonder dat het resultaat telt. Dat is zoiets een systeembank in stand houden onder de vermelding dat het niet belangrijk is hoeveel geld die bank in kas heeft.

Maatschappelijke verankering

- Het voorgaande betreft een vrij technische zoektocht naar het verhogen van de doelmatigheid en de kosteneffectiviteit van de EHS en de daaraan verbonden instrumenten. Hoe krijgen we waar voor het geïnvesteerde geld en waar halen we eventueel nieuw geld vandaan?
- Dat is belangrijk, maar mag niet afleiden van de vraag waar we het allemaal voor doen. Want dat is toch ook een belangrijke constatering van het IBO, dat de maatschappelijke verankering van het EHS zwak is. En dat heeft te maken met de vraag waar we het allemaal voor doen. Wat zijn nou precies de maatschappelijke kosten en baten van het natuurbeleid in brede zin en meer specifiek, wat zijn de maatschappelijke kosten en baten van de EHS?
- We zouden de aanbeveling van TEEB serieus moeten nemen en hier meer aandacht aan moeten gaan besteden. En dan gaat het niet alleen om de kosten en baten in ecologische en economische termen, maar ook in termen van welzijn, gezondheid etc. Dat kan helpen het maatschappelijk draagvlak te versterken en uitgaven voor natuur beter te legitimeren.
- TEEB haalt een Schotse studie aan van enkele jaren geleden die aangeeft dat de maatschappelijke baten van de daar gelegen Natura 2000 gebieden meer dan drie keer zo hoog zijn als de kosten, vooral dankzij recreatie en toerisme. Op initiatief van Natuurmonumenten is enige tijd geleden een aardig boekje verschenen onder de titel Geld als Water, waarin voor een aantal specifieke gebieden soortgelijke berekeningen zijn gemaakt. Dat zijn voorbeelden waarop voortgeborduurd kan worden.

Slot

- Dames en heren.
- Mijn betoog komt wellicht technisch en rationeel op u over. Dat is ook wel een beetje de bedoeling, ik denk dat we alleen vooruit komen als we studeren en argumenteren.
- Argumenteren is nodig om te komen tot een situatie waarin natuur een wezenlijk onderdeel vormt van de economie, waarbij schaarste wordt doorvertaald in kosten en waarbij goed zicht is op de baten van investeringen in behoud van het natuurlijk kapitaal.

Slide 16: Maatschappelijk debat essentieel

- Daarbij moeten we voor ogen houden dat het nodig is om vooral diegenen te bereiken die niet tot de incrowd van natuurbeschermers behoren.
- De grootste handicap bij de invulling en uitvoering van het natuurbeleid tot op heden is namelijk dat het een terrein is gebleven van overheden en andere professionals.
- De opgave is echter zó groot dat dit niet kan worden gerealiseerd zonder verantwoordelijke burgers, consumenten, ondernemers, en producenten.
- Dat vergt dus dat we met al die groepen in gesprek gaan. Niet alleen in dit soort grote zalen maar ook gewoon thuis aan de keukentafel waar het grote verhaal en de praktijk van alledag bij elkaar komen.
- Want als ik iets geleerd heb is het dat dat soort gesprekken uiterst belangrijk zijn om doorbraken te bereiken.

Ik dank u voor de aandacht.

Info van Suzanne Kramer over de stellingen waarin men in het debat deel wil praten

De stellingen voor het debat zijn ook bekend. Daarover informeer ik je bij deze, geeft wellicht wat inspiratie:

1. De EHS is een verouderd concept
2. De Natuurbescherming faalt in het overtuigen van het bedrijfsleven van het belang van Natura 2000
3. Het onderwater zetten van de polder voor natuurherstel is maatschappelijk aanvaardbaar
4. Beheer van bestaande gebieden is belangrijker dan aankoop van nieuwe
5. Boeren zijn de goedkoopste natuurbeschermers

